

Työmarkkinat

Työmarkkinoilla on oma kielensä

Mitä tarkoittaa mapa, napa tai suvaus? HS kokosi työmarkkinakielen alkeiden sanakirjan.

Marjukka Liiten HS

VAIKKA palkat, työajat ja lomiat kiinnostavat kaikkia palkkatöitä paiskivia, voi työehtosopimuksesta neuvottelevien parttien – eli työmarkkinaosapuolten – käyttämä kieli tuntua mahdottomalta ymmärtää.

Työmarkkinakieli vilisee lyhenteitä, kuten kikyä ja tessejä. Palkankorotuksissa puhutaan eurojen ja prosenttien lisäksi myös yleiskorotuksista, paikallisista eristä ja perälaudoista.

Parhaillaankin käydään neuvotteluja yli kahden miljoonan työntekijän ja toimihenkilön palkoista ja muista työehdoista seuraaviksi pariksi vuodeksi.

Sopimuksia on yhteensä satoja ja liittojakin kymmeniä, mihin on omat historialliset syynsä.

”Työmarkkinat on ihan oma maailmansa, jolla on myös oma kielensä”, myöntää kokenut työmarkkinajohtaja Markku Jalonen KT Kuntatyönantajista.

HS keräsi keskeisiä työmarkkinakielen käsitteitä ja niiden selityksiä. Lähteenä on käytetty työmarkkinajärjestöjen, etenkin Julkisten ja hyvinvointialojen liiton (JHL) verkkosivuja.

Ammattiliitto

Ammattiliitto valvoo jäsentensä etuja työpaikoilla ensisijaisesti luottamushenkilöiden kautta. Ammattiliitolla on myös tärkeä asema työmarkkinaneuvottelussa, sillä ammattiliitot solmivat alan työntantajaliiton kanssa työ- ja virkaehtosopimuksia, joissa sovitaan palkoista ja muista työehdoista.

Järjestelyerä

Järjestelyerä on kohdennettu palkankorotuserä, jonka jakamisesta sovitaan esimerkiksi liitto- tai yrityskohtaisesti. Käytetään myös nimityksiä järjestelyvaraerä, järjestelyvara ja liittoerä.

Keskitetty ratkaisu

Keskitetty ratkaisu on sopimus, jonka tekevät työmarkkinakeskusjärjestöt. Vuonna 2017 työntajien Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) muutti sääntöjään ja ilmoitti, että se ei enää tee keskitettyjä ratkaisuja. Siksi nyt eri aloja edustavat liitot neuvottelevat keskenään.

Kilpailukykysoyminen eli kiky

Vuoden 2016 kesällä keskusjärjestöt allekirjoittivat kilpailukykysoyminuksen, jonka oli määrä kohentaa yritysten ja talouden kustannuskilpailukykyä.

Sopimus tarkoitti palkkatason jäädyttämistä, sosiaalivakuutus-

Neuvottelupöytien ääressä istuvat ammattiliitot tai niitä edustavat erityiset neuvottelujärjestöt.

maksujen siirtoa työntajilta työntekijöille ja julkisella puolella lomarahojen leikkauksia määrääjäksi.

Eniten kiistaa syntyi työajan pidentymisestä 24 tunnilla vuodessa ilman korvausta. Työntajien tulkinnan mukaan työaika piteni pysyvästi, työntekijöiden mukaan väliaikaisesti.

Kolmikanta

Kolmikanta on asioiden sopimista ja yhteistyötä niin, että neuvotteluihin osallistuvat työntajajärjestöt, palkansaajajärjestöt ja valtio eli maan hallitus.

Kuoppakorotus

Kuoppakorotus on yleisestä ansiokeräyksestä jälkeen jääneille aloille, ammattiryhmille tai työntekijöille sovitun palkankorotus, joka on korkeampi kuin muilla.

Kustannusvaikutus

Kustannusvaikutus tarkoittaa sopimuksen palkankorotusten ja laadullisten parannusten todellisia kustannuksia työntajajalle.

Liittokierros

Liittokierroksella, joka on nykyin meneillään, työehdoista sovitaan ammattiliittojen ja työntajajaliittojen välillä.

Matalapalkkaerä eli mapa

Matalapalkkaerä on palkankorotuserä, joka määräytyy alan matalapalkkaisuuden perusteella. Käytetään myös lyhennystä mapa.

Myötätuntolakko eli tukilakko

Myötätuntolakolla osoitetaan tukea jonkin toisen alan tai toimipaikan lakkoilevia työntekijöitä kohtaan.

Myötätuntolakot ovat sallittuja silloinkin, kun työehtosopimus on voimassa.

Naispalkkaerä eli napa

Naispalkkaerä on palkankorotuksiin varattu erä, jonka tarkoituksena on tasoittaa naisten ja miesten välisiä palkkaeroja. Käytetään myös lyhennettä napa.

Normaalisitova työehtosopimus

Normaalisitova työehtosopimus velvoittaa niitä osapuolia, jotka ovat allekirjoittaneet työehtosopimuksen. Normaalisitova työehtosopimus voi muuttua yleis-sitovaksi työehtosopimukseksi, jos järjestäytyneiden työntajien palveluksessa on riittävän suuri osa alan työntekijöistä.

Paikallinen erä

Paikallinen erä on palkankorotus, jonka jakamisesta sovitaan yritys- tai alakohtaisesti eli paikallisesti.

Paikallinen sopiminen

Paikallinen sopiminen on sopimista yritys- tai työpaikkatasolla sekä virastoissa ja laitoksissa. Paikallisesti asioista voidaan sopia myös työehtosopimuksen määräyksistä poiketen, jos se on lain ja työehtosopimuksen mukaan mahdollista.

Palkkaliikuma

Palkkaliikuma on sopimuskauden aikana syntynyt ansioiden nousun ja työehtosopimuksissa sovitujen palkankorotusten välisen erotus.

Partit

Työmarkkinaosapuolet kutsuvat itseään partteiksi korostaessaan etenkin sitä, ettei poliitikkojen tulisi sekaantua neuvotteluihin työehtosopimuksista.

Perälauta

Perälauta tarkoittaa työehtosopimuksen määräystä, jossa säädetään miten menetellään, ellei paikallisesti ole sovitto toisin.

Jos jossain asiassa ei päästä työpaikalla yksimielisyyteen, noudatetaan työehtosopimuksen määräyksiä eli perälautaa.

Prosenttilinja

Prosenttilinjassa kaikille palkansaajille sovitaan suhteellisesti eli prosentuaalisesti yhtä suuret palkankorotukset.

Päänavaaja

Päänavaajiksi kutsutaan liittoja, jotka ensimmäisinä allekirjoittavat työehtosopimuksen.

Kilpailukykysoyminuksen yhteydessä oli määrä synnyttää myös niin sanottu Suomen malli, jossa vientiteollisuuden sopimukset muodostaisivat palkankorotusten yleisen linjan, jota muutkaan alat eivät ylittäisi. Etenkään julkisen puolen työntekijäjärjestöt eivät tätä hyväksy.

Sekalinja

Palkankorotusratkaisussa sovitaan korotukseksi x senttiä mutta kuitenkin vähintään y prosenttia. Sekalinja suosii matalapalkkaisia.

Sopimukseton tila

Kun vanhan sopimuksen voimassaoloaika päättyy, alkaa sopimukseton tila. Silloin noudatetaan yhä vanhan sopimuksen ehtoja, mutta työrauhavelvoitetta ei ole, eli silloin lakot ja muut työtaistelut ovat laillisia.

Sukupuolivaikutusten arviointi eli suvaus

Keskusjärjestöt ovat julkaisseet suosituksen sopimusten sukupuolivaikutusten arvioinnista työpaikoilla. Käytetään myös lyhennettä suvaus.

Tulopoliittinen kokonaisratkaisu eli tupo

Tulopoliittinen kokonaisratkaisu eli tupo on sopimus, jossa ovat

mukana niin työmarkkinoiden keskusjärjestöt kuin Suomen hallituskin.

Niitä ei enää ole tarkoitus tehdä.

Työehtosopimus (tes) / virkaehtosopimus (ves)

Työehtosopimuksista sopivat työntekijä- ja työntajajaliitot. Niissä sovitaan esimerkiksi palkoista, työajoista ja lomista. Sovitut edut ovat vähimmäisehtoja, joita ei saa alittaa.

Työsulku

Työsulku on työntajajan julistama työtaistelutoimi.

Silloin työntekijä ei pääse töihin eikä hänelle makseta palkkaa.

Keskusjärjestöt

Eri alojen palkansaajia edustavat ammattiliitot kuuluvat kolmeen eri keskusjärjestöön.

Myös eri alojen työntajajia edustavat liitot ovat järjestäytyneet omiin keskusjärjestöihinsä. Työntajajien keskusjärjestöjä on neljä. Palkansaajakeskusjärjestöt ovat Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK, toimihenkilökeskusjärjestö STTK ja korkeakoulutettujen keskusjärjestö Akava.

Työntajajakeskusjärjestöjä ovat yksityissektoria edustava Elinkeinoelämän keskusliitto, KT Kuntatyönantajat, Valtion työmarkkinalaitos (VTML) ja Kirkon työmarkkinalaitos.

Työrauha

Kun sopimukset ovat voimassa, kaikki niitä koskevat työtaistelutoimet on kielletty.

Työntekijöillä on kuitenkin mahdollisuus ryhtyä luonteeltaan poliittisiin työtaisteluihin myös silloin, kun työehtosopimus on voimassa. Myös myötätuntolakot ovat sallittuja.

Virkamiesten ja viranhaltijoiden poliittiset lakot ja mielenosoituslakot ovat laillisia.

Valtakunnansovittelija

Valtakunnansovittelija sovittaa ammatti- ja työntajajaliiton välisiä työehtosopimuksiin liittyviä riitoja.

Sovittelija auttaa osapuolia hakemaan ratkaisua työriidoissa, jotka uhkaavat työrauhaa. Tällä hetkellä valtakunnansovittelijana on Vuokko Piekkala.

Yleiskorotus

Yleiskorotus on työehtosopimuksessa sovitto euro- tai prosenttimääräinen palkankorotus, joka maksetaan kaikille sopimuksen piiriin kuuluville.

Yleissitova työehtosopimus

Yleissitova sopimus koskee myös yrityksiä, jotka eivät ole työehtosopimuksen tehneet työntajajaliiton jäseniä.

Yleissitovaa työehtosopimusta on noudatettava kaikissa toimialalla toimivissa yrityksissä.